

Beszélgetés Czifra Jánossal

a salzburgi dóm egyházzenejéről

– Salzburgban vagyunk, a zene fővárosában. A művészeti élet vezetését sztárok mellett olyan szerény művészek is végzik, mint Czifra János, aki nyolc éve vezeti a dóm zenei életét. Milyen úton jutott idáig, hogy ezt a megtisztelő, szép feladatot elnyerte?

– Kisiskolásként zongorát tanultam Budapesten a XI. kerületi zeneiskolában. A középiskola befejezése után egy kitérőt tettem: elvégeztem az Építészmérnöki Kart és egy ideig ilyen területen is dolgoztam. 25 éves koromban kezdtem el a Zeneakadémia karvezetői szakát, ám egész életemben addig is nagy szerepe volt a kóruséneklésnek, és több kórust, egyházi kórust is vezettem. A zenekari vezénylés iránt is érdeklődtem, ezért később a karmesterszakra is felvételiztem. Két alkalommal is elutasítottak – ebben az időben már 10 éve vezettem a Villányi úti templom kórusát. Salzburgban próbálkoztam, ahol már első alkalommal felvettek. Sikerült az átigazolás is Budapestről, tehát itt, Salzburgban megkezdtem karmesteri tanulmányaimat és 1982-ben kaptam meg a diplomámat – budapesti éveimet is beszámították. Itt megismerkedtem a zenei élet szervezeti részével is. 8 éve nyertem el a dóm vezető karnagyi állását. A székesegyházi kórus lelkes zeneszerető, nem-hivatásos emberekből áll, évente 50 körüli fellépés, 140 próba van. Az a cappella kórusmuzsika többszázéves irodalmát – a kortárs zenéig – igyekszünk megszólaltatni. A dóm Európában az egyetlen hely, ahol öt orgona működik – négy a kupolatérben, egy a hátulsó emelvényen – igyekszünk ennek a lehetőségeit is kihasználni és a többkórusos irodalmat műsoron tartani.

– Milyen jellegűek, stílusúak az orgonák?

– Az oltárhoz közelebb eső (keleti fekvésű) két orgona dél-német barokk stílusban épült. 1991-ben, a Mozart-évben készültek el. 1995-ben egy olasz cég készített két nyugati fekvésű orgonát. Egyiket velencei, másikat olasz reneszánsz stílusban építették. A hátulsó orgona szintén dél-német barokk stílusú. Mindez azért fontos, mert Mozart tizenhét miséjéből tizenötöt itt mutatnak be: a két emelvényen való párhuzamos muzsikálás akusztikus élményét már Mozart is ismerte, bár természetesen más orgonákkal.

– Milyen a dóm akusztikája? A nagyfokú visszhang hogyan befolyásolja a muzsikálást?

– Ez az, amit mindenki megkérdez. Válaszom az, hogy a helyi adottságokat kell figyelembe venni. A visszhangos hangzás maestoso, tiszteletet parancsoló atmoszférát teremt. Én mint elvetélt építész szeretném a dóm architektúráját a zene architektúrájával összhangba hozni és olyan műveket előadni, amelyek a hely adottságait figyelembe veszik. Ugyanazt a misét (Mozart

Requiemjét sok helyszínen hallottam, néha rövid időn belül), igen nagy különbség, hol adják elő. De maga a szerző is ismerte a hely adta lehetőségeket, ezért nem szükséges ellenük tenni, inkább ki kell használni őket. Saját zenei fejlődésem is sokat köszönhet e helynek, ahol a jellegzetességeket sikerült felismernem. Biber, Lassus, Bonamico, Stadlmayer, Gardielli itt működött, és kórusműveik igen alkalmasak ebben a térben való megszólaltatásra.

Visszatérve budapesti működésemmre, mint kántorképzős orgonista mindig kapcsolatban álltam az egyházi zenével. Úgy éreztem, hogy a zenekari irodalom kóruskíséretes része igen közel áll hozzám.

Itt a dómkórusral évi két koncertturnénk van, ami a támogatások mellett a tagoktól is anyagi áldozatot kíván. New Yorkban, kétszer Tokióban, majd a Montreáli Fesztiválon léptünk fel, ez utóbbit Takács Miklós karmester barátomnak köszönhetően. Európa nagyobb városait is végiglátogattuk. London, Prága és természetesen sok alkalommal Budapest, aztán Strasbourg, Frankfurt, Würzburg, Velence, Brügge igen kedves színhelyeink. Itt Monteverdi és Biber műveit mutattuk be. A Vatikánban 1991-ben adtunk koncertet a Mozart-év emlékmiséjén.

A magyar együttesekkel igen szoros az együttműködésünk. Fantasztikus zenészek dolgoznak Magyarországon, ezért szívügyemnek tekintem, hogy ezeket a kapcsolatokat fenntartsuk és továbbfejlesszük. A Liszt Ferenc Kamarakórus Párkai István vezetésével és a Schola Hungarica, valamint Kollár Éva kórusa több alkalommal volt vendégünk, Katanics Mária nagy sikerrel szerepelt a Szilágyi Erzsébet nőikkal. Sok egyházzenesz barát, Tardy László, Déri András hangszeres együttesével fellép itt. Igen szoros a Miskolci Szimfonikusokkal való kapcsolatunk. Sok nevet tudnék még említeni a Budapest-Salzburg tengelyen, felsorolhatnám a gyakran koncertező, sok kiváló orgonistát is. E művészek szinte már otthon vannak Salzburgban. Büszke vagyok, hogy a vasárnapi miséknél, koncerteknek milyen gyakori vendégei magyar művészek. Nagy tapasztalatú, kiváló egyházi kórusok sajátos programjukat itt is bemutatták.

A 150 ezer lakosú Salzburgban 30 amatőr kórus van, ami részben konkurenciát, részben élményszerű együttműködést jelent. A Mozarteum diákjai közül új tagokat verbuválhatunk. A 70–90 közötti taglétszám nagyon fontos egy zenekarkíséretes misénél. Ilyen nagy létszám megszervezése a próbához elég nehéz feladat.

– *A dómkoncertek a salzburgi Festspiele idején is zsúfolásig tele vannak, sikeresek. Milyen hagyományai vannak e koncerteknek?*

– A salzburgi Mozarteum és a Dommusikverein 1841-ben alakult, akkor még közös intézmény volt. 1870-ben szétváltak, a Stiftung Mozarteum feladata lett a világi, míg a dómé az egyházi zene és az énekesek képzése, a liturgiai események ellátása. A huszas években e szakadékot enyhítendő, a Festspiele első rendezvényei a dómban kaptak helyet és a hatvanas évekig jelentős szerepe volt a dómkórusnak az Ünnepi játékok „Musica sacra” programjában. A hatvanas évektől – talán színvonalcsökkenés miatt – a Festspiele

lemondott a dómkórus programjáról. Az együttműködést, remélem, sikerül majd felújítani. Jelenleg saját szervezésben (a dóm támogató-baráti köre) hozzuk létre a koncerteket és szabad kezet kaptam szólisták, zenekar meghívására. 1995-ben hat koncertünk volt a Festspiele ideje alatt. A csúcspont talán Mendelsohn Éliás oratóriuma volt, amelyet egy japán és egy angol kórusal együtt adtunk elő. Két éve már vezényeltem e művet a dóm előtti színpadon. Szép volt a természeti környezet, és a dóm triptichonján látható Illés szobra Mózesé mellett. Idén a belső térben a dóm akusztikája és a látvány is – a szólistákat az emelvényeken helyeztük el – igen hatásos volt. Mozart c-moll miséjét, Requiemjét gyakran szólaltatjuk meg, tavaly egy japán karmester is közreműködött. Bátor Tamás énekelte a basszusszólamot.

– *Szép kritikát kaptak Biber (1644–1704) ritka egyházi kompozícióinak itteni és külföldi előadásai.*

– Biber, a salzburgi érsek egyházzenei vezetője és zeneszerzője, a világi ünnepek ellátását is végezte. Olyan korszakot jelzett művészete, amelyet talán itt Ausztriában sem kellőképpen fedeztek fel. A Biber-év volt erre jó alkalom. A Rózsafüzér-szonátái hegedűsök számára ismertek. A hegedű húrjait át kell hangolni és a darabok nagyfokú virtuozitást igényelnek. Egy-egy rózsafüzér-titok tartozik minden szonátához. Biber nagyszabású miséi a legjelentősebbek: a dóm zenei hagyományainak építészeti és zenetudományi rekonstrukciója az ő műveinek volt köszönhető. Kideríthető, hogy 2–4 kórusra készültek és a hangszerek elhelyezését konkrét utalások mutatták. Látni lehetett a fafúvósok emelvényét, a harsonások, trombitások, üstdobosok elhelyezését. A Missa Salzburgiensis a leghíresebb; 1974-ben adták itt elő utoljára a Festspiele keretén belül. Ez nagy anyagi igényeket támaszt, 56 szólamú, ami valójában 16 szólamú kórust valamint zenekart jelent. Nagyon érdekes muzsika, de mi anyagi okokból még nem tudtuk műsorra tűzni. A Missa Brusseliensist, amit a brüsszeli könyvtárban fedeztek fel, viszont előadtuk. Ez csak kétkórusos mű, két szólistával, tehát itt is van különleges akusztikus élmény. Koncertteremben összehasonlíthatatlanul kisebb a hatása. Nem elég tehát Biber miséjét egyszerűen bárhol előadni, hanem minden templomtérben meg kell valósítani a többkórusos felállást. Velencében, a San Giovanni Paolo-ban adtuk elő, ott is hasonló módon.

– *A templomi zene és az architektúra összefüggése még milyen érdekes példákat nyújt itt Salzburgban?*

– A Szent Péter-templomban mutatták be Michael Haydn és Mozart több művét, köztük a c-moll misét. Itt az akusztikus tér kamarahangzása fogta meg őket. A ferences templom román része, gótikus oltártere régizeneré, középkori többszólamúságra, gregoriánra igen alkalmas. Itt minden este mise, egyszólamú közösségi ének szól. A nonnbergi apátságot érdemes meglátogatni. Világhírű női szerzetesrendje évszázadok óta él ott. Zsolozsmaénekeik meghallgatása kutatók és zeneszeretők számára egyaránt nagy élmény.

Székely György